

Мусієнко В'ячеслав Ігорович

Енергетична геополітика Туреччини між ЄС і Близьким Сходом

УДК 327(560:4-672ЄС:5-15):339.9:351.824.11

DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2026-1.38>



Стаття поширюється на умовах відкритої ліцензії CC BY 4.0

Мусієнко В'ячеслав Ігорович
аспірант
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
вул. Юрія Іллєнка, 36/1, Київ, Україна
ORCID: 0009-0002-4523-935X

Актуальність проблеми пов'язана з питанням енергетичної безпеки, що стало одним із нових геополітичних викликів для кожної з країн на світовій арені. Країни, що географічно відіграють транзитну роль, одна за одною почали реалізовувати політику на створення енергетичного хабу. Туреччина, як одна з таких країн, також поставила собі за завдання стати країною-енергетичним хабом і для досягнення цього почала, окрім покращення та розбудови енергетичної інфраструктури, використовувати зовнішньополітичний інструмент для створення відповідного середовища з метою досягнення своєї цілі.

Метою статті є дослідити трансформацію зовнішньополітичних підходів Туреччини щодо країн Європейського Союзу та Близького Сходу в контексті формування енергетичного хабу як інструмента посилення її регіонального та глобального впливу. У межах дослідження особлива увага приділяється з'ясуванню ролі енергетичного чинника як складової зовнішньополітичного інструментарію країни, а також аналізу застосування Туреччиною механізмів енергетичної дипломатії, балансування та багатовекторності у взаємодії з ключовими акторами цих регіонів.

Методи: Для проведення даного дослідження було залучено ряд загальнонаукових та спеціальних методів. У межах дослідження були використані наступні методи: контент-аналіз, case-study, історико-генетичний метод. Контент-аналіз дав змогу опрацювати та порівняти, як завдання створення енергетичного хабу було трансформовано та відображено у зовнішньополітичних стратегіях Туреччини в різні періоди та яку роль це питання грає у них зараз. За допомогою case-study було проаналізовано як до кожної країни або групи країн Туреччина використовувала унікальний інструментарій своєї зовнішньої політики для отримання максимальної користі в рамках її стратегічного завдання. Історико-генетичний метод дозволило простежити динаміку змін щодо формування зовнішньої політики Туреччини під тиском важливості енергетичної складової.

Ключові слова: зовнішня політика Туреччини, енергетична безпека, ЄС, Близький Схід, ТАР, TANAP, Вертикальний газовий коридор, міжнародні відносини.

Вступ. Питання енергетичної незалежності наразі вийшло за рамки внутрішньополітичного питання кожної окремої держави, а зайняло своє окреме місце в питанні дієвого інструментарію ведення зовнішньої політики. Звичайно, це питання ще досі має важливий економічний аспект, але з кожним новим роком можна помітити, що питання успішного ведення енергетичної дипломатії стає головним геополітичним завданням, особливо для країн, що мають унікально важливе географічне положення та завдяки ньому виконують важливу транзитну місію або прагнуть стати енергетичним хабом.

Серед таких країн є і Туреччина, яка одним із своїх зовнішньополітичних пріоритетів поставила завдання стати енергетичним хабом і це є цілком зрозумілим і логічним кроком, зважаючи на геополітичне середовище та контекст. Для Туреччини це є і засобом як для покращення відносин з країнами-експортерами природного газу Близького Сходу, так і отримати важіль впливу на країни ЄС, які готові йти на зближення для зменшення ціни газу, який вони імпортують з Туреччини. Така ситуація стала можлива, оскільки через російську агресію проти України та розв'язану війну країни ЄС почали в екстреному порядку шукати заміну російським енергоресурсам по світу і найбільш

прийнятним стало закупати газ в країн Південного Кавказу та Близького Сходу через його привабливу ціну та об'єми, які можна імпортувати. Так, згідно з політикою REPower, країни ЄС хочуть позбутись будь-якої залежності від російських енергоносіїв до 2027 року, що є дуже амбітною ціллю.

Розуміючи це, Туреччина стала активно розбудовувати свою критичну енергетичну інфраструктуру, щоб посилити свою роль для здійснення газового транзиту. Особливо це стосується розбудови газових інтерконекторів та СПГ-термінали, які дають змогу Туреччині закуповувати газ в віддалених країнах та проводити регазифікацію і зберігати газ у його природному стані в резервуарах, щоб у подальшому здійснювати експорт в країни ЄС в часи найбільшої потреби.

З новою політикою проактивності Туреччини, її головним завданням стало покращити економічну ситуацію з якою наразі зіткнулась країна. Зокрема щодо цього завдання було наголошено на одному із виступів Міністра закордонних справ Туреччини Хакана Фідана, яке загально він описав як виведення країни в десятку найкращих економік світу. Для досягнення цього успіху розбудова та експорт природного газу Трансанатолійським газопровідом (TANAP) та Транскаспійським східно-західним середнім коридором, які є найзручнішими

та найнадійнішими маршрутами в галузі енергетики та транспорту, виконують найкращу роль у якості інструмента економічного розвитку. Тому важливо, окрім розбудови інфраструктури налагоджувати відносини як з країнами ЄС та країнами експортерами природних ресурсів Близького Сходу, а також зовнішніми потужними гравцями, які впливають на енергетичний ринок, що і було досліджено в рамках написання цієї статті.

Мета дослідження. Стаття націлена на дослідження зовнішньої політики Туреччини щодо країн ЄС та Близького Сходу в контексті створення енергетичного хабу. Важливим елементом дослідження є виявлення інструментарію зовнішньої політики, що використовується Туреччиною для досягнення згаданого завдання.

Методи дослідження. Для проведення даного дослідження було залучено ряд загальнонаукових та спеціальних методів. У межах дослідження були використані наступні методи контент-аналіз, case-study, історико-генетичний метод.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній науковій літературі роль Туреччини в енергетичній політиці щодо країн ЄС та Близького Сходу розглядається переважно крізь призму поєднання геополітичних амбіцій, питань енергетичної безпеки та зовнішньополітичного позиціонування між Європейським Союзом і Близьким Сходом. Дослідження, присвячені енергетичній стратегії Туреччини, підкреслюють, що енергетика стала для Анкари одним із ключових інструментів реалізації зовнішньої політики та посилення її міжнародного впливу. Зокрема, у працях, опублікованих у *Mediterranean Politics*, наголошується, що прагнення Туреччини перетворитися з транзитної держави на повноцінний енергетичний хаб є складовою ширшої стратегії підвищення її геополітичної автономії у відносинах з ЄС та регіональними акторами Близького Сходу. Зокрема Уммід Шокрі у своїй роботі «*Geopolitics and aspirations for sustainability: Turkey's emergence as an energy hub*» [1], Джейда Безен-Баламір та Расім Кошкун у своїй роботі «*Turkey's role as a transit and energy hub*» [7], звертають увагу на те, що участь Туреччини в масштабних інфраструктурних проєктах, зокрема Південному газовому коридорі, дозволяє їй не лише забезпечувати власну енергетичну безпеку, а й формувати нові важелі впливу на європейські енергетичні ринки.

Окремий блок літератури розглядає Туреччину як «середню державу», яка змушена балансувати між імпортною залежністю від викопних енергоресурсів та необхідністю адаптації до глобального енергетичного переходу. У цьому контексті наголошується, що розвиток газової інфраструктури – зокрема проєктів TANAP, TurkStream і LNG-терміналів – не суперечить курсу на відновлювану енергетику, а доповнює його, забезпечуючи стабіль-

ність енергопостачання та посилюючи регіональну роль Туреччини. Такі дослідження підкреслюють, що газ залишається ключовим перехідним ресурсом, а участь Анкари в Південному газовому коридорі розглядається як стратегічно важлива як для Туреччини, так і для Європейського Союзу в контексті диверсифікації джерел постачання та зменшення залежності від російського газу.

Водночас праці «*Turkey's reconciliation efforts in the Middle East: Ambitions and constraints in a changing regional order*» [4] та «*Azerbaijan and Türkiye sign energy contract*» [5] акцентує увагу на взаємозв'язку енергетичної дипломатії Туреччини з її політикою на Близькому Сході. Посилення співпраці з Азербайджаном, країнами Каспійського регіону та Близького Сходу в газовій сфері розглядається як елемент ширшої стратегії регіонального лідерства та відновлення впливу Анкари після періодів напруженості у відносинах із сусідніми державами. Таким чином, наявна література свідчить, що роль Туреччини як газового хабу в межах Південного газового коридору виходить за межі суто економічного або технічного виміру та безпосередньо пов'язана з трансформацією її зовнішньої політики щодо ЄС і Близького Сходу.

Результати. Перш за все, досліджуючи тематику статті, варто звернутись до теоретичного аналізу міжнародних відносин, енергетику як важливий важіль впливу доцільно розглядати в межах неореалістичного підходу, який фокусується на структурних обмеженнях міжнародної системи та розподілі потужностей між державами. На відміну від класичного реалізму, неореалізм пояснює поведінку держав не стільки через природу політичних еліт, скільки через тиск анархічної міжнародної системи, у якій держави змушені адаптувати свої стратегії з метою забезпечення виживання та підвищення власної відносної спроможності.

У цьому контексті енергетика виступає як структурний чинник, що безпосередньо впливає на позицію держави в системі міжнародних відносин. Контроль над енергетичними потоками, транзитною інфраструктурою та механізмами диверсифікації постачань дозволяє державам посилювати свою автономію, зменшувати вразливість до зовнішнього тиску та водночас створювати залежності інших акторів. З точки зору неореалізму, ключовим є не абсолютний економічний зиск, а саме відносна перевага, яку держава отримує у порівнянні з іншими учасниками системи.

Показовим прикладом реалізації неореалістичної логіки в енергетичній політиці є Туреччина, яка в умовах трансформації регіонального балансу сил намагається конвертувати своє географічне положення у структурну перевагу. Розташовуючись на перетині енергетичних маршрутів між Каспійським регіоном, Близьким Сходом та Європейським Союзом, Туреччина послідовно вибудовує стратегію

позиціонування себе не лише як транзитної держави, а як повноцінного енергетичного хабу з елементами регуляторного впливу [8].

Туреччина зі своїм географічним розташуванням завжди відігравала важливу роль пасивної транзитної країни через яку проходили основні енергетичні маршрути. Після краху біполярної системи та приходу до влади ПСР, Туреччина почала переглядати свою роль з пасивної транзитної країни до становлення проактивного гравця, що виконує роль енергетичного хабу. Тому, одним із важливих компонентів своєї зовнішньої політики вважає головним елементом введення ефективної енергетичної дипломатії. Вивчаючи основні стратегічні документи Туреччини, можна спостерігати важливість питання підтримки енергетичної безпеки країни та розбудову стійких відносин в сфері енергетики. [2]

Важливим елементом цього стала диверсифікація енергетичних ресурсів та маршрутів їх постачання. У цьому контексті завдяки реалізованим проєктам країна отримала розгалужену систему транспортування природного газу, п'ять терміналів імпорту зрідженого природного газу (далі – ЗПГ) та потужну інфраструктуру відновлюваної енергетики. Завдяки цій сильній інфраструктурі держава стала впливовим гравцем у сфері енергетики як з точки зору постачання, так і споживання [1].

Туреччина активно будує газові маршрути через свою країну. Після побудови газопроводу Баку–Тбілісі–Ерзурум, ще одним ключовим компонентом Південного газового коридору став газопровід TANAP, через який азербайджанський природний газ постачається до Туреччини та Європи. Газопровід «Турецький потік» також забезпечує безперервне постачання російського газу як для Туреччини, так і до європейських споживачів. Оновлена стратегія зовнішньої політики зазначено, що ці маршрути й надалі залишаються найбільш економічними та безпечними маршрутами транспортування енергетичних ресурсів Каспійського басейну, Східного Середземномор'я та Близького Сходу на світові ринки.

В рамках стратегії зовнішньої політики відновлювані джерела енергії, які відіграють важливу роль у диверсифікації турецьких енергетичних ресурсів, які становлять 59 % встановленої потужності. Маючи 67 ГВт встановленої потужності відновлюваної енергетики, Туреччина посідає 11-те місце у світі та 5-те в Європі. У цій сфері інвестиції триватимуть без уповільнення, з метою збільшення встановлених потужностей вітрової та сонячної енергетики в чотири рази – з 30 ГВт до 120 ГВт до 2035 року [1].

Для досягнення таких амбітних планів Туреччина активізує політику з країнами як експортерами енергоносіїв в Європі так і з різними постачальниками для диверсифікації джерел надходження цих ресурсів. Туреччина в міжнародних відносинах збе-

рігати принцип “гнучкості” для досягнення найбільш вигідних для себе економічних умов. В 2025 році Туреччина досить гарно поглиблювала відносини з РФ, Азербайджаном та Іраном для отримання найбільш цікавих пропозицій для себе [7].

Завдяки цій ролі, Туреччина змогла нормалізувати відносини з Єгиптом та ОАЕ, почалась комунікація з Саудівською Аравією та покращились відносини з Катаром та Ізраїлем, хоча покращення з останнім змінилось на протилежне після війни в Секторі Газа [4].

В ситуації з Єгиптом, то після боротьби з “Братами-мусульманами” в Єгипті, регіональному союзнику Туреччини, країна почала кампанію проти президента Абделя Фаттаха ас-Сісі. Ердоган проводив паралелі між турецькою опозицією та єгипетським президентом, подаючи обох як маріонеток глобальної змови проти ісламських політичних рухів [4].

У міру повного краху двосторонніх відносин основними предметами занепокоєння для єгипетської сторони стали підтримка Туреччиною членів «Братів-мусульман» і її військова присутність у Лівії, тоді як Анкара була стурбована власним виключенням зі Східносередземноморського газового форуму (EMGF), організованого в Каїрі [2].

Процес нормалізації був складний, але почав набирати оберти з 2021 року. З метою стимулювання подальшого діалогу Туреччина вдалася до низки символічних і політично чутливих кроків, зокрема до тиску на єгипетські опозиційні медіа, що базувалися в Стамбулі, з вимогою пом'якшити або припинити критику режиму Абделя Фаттаха ас-Сісі. Ці дії стали важливим сигналом для Каїра щодо готовності Анкари скоригувати свою попередню ідеологічно вмотивовану політику на користь прагматичного підходу. Саме такі поступки сприяли відновленню процесу нормалізації, який у квітні 2022 року вилився в призначення Туреччиною посла у статусі повіреного у справах у Каїрі, а вже в червні того ж року – у перший за дев'ять років візит турецького міністра до Єгипту [3].

Вже в 2022 році за посередництва еміра Катару Таміма бін Хамада Аль Тані відбулась зустріч двох лідерів Раджепа Таїпа Ердогана та Абделя Фаттаха ас-Сісі. Єгипет і Туреччина досягли повної дипломатичної нормалізації, однак розбіжності щодо Лівії та Східного Середземномор'я зберігаються.

Стратегічні зв'язки з Катаром посилились, оскільки ЄС в рамках своєї політики REPower уклала договір про закупку зрідженого газу з Катару. Цей газ ЄС зможе отримати лише через турецьку газову інфраструктуру.

Паралельно у відносинах з ЄС Туреччина може використовувати питання енергетичного хабу як можливий інструмент протистояти антитурецькій опозиції, що загалом активно підтримується з боку Кіпру та Греції через ситуацію з північною частиною

Кіпру та отримувати певні політичні переваги від своєї ролі.

Також цей інструмент дає можливість Туреччині впливати та просувати свої ідеї щодо безпекової ситуації у Східному Середземномор'ї, зокрема це стосується Турецького бачення у Лівії та більш широкого порядку денного в країнах Північної Африки.

Висновки. Створення газового хабу в Туреччині є потенційно реалістичною та досяжною метою у середньостроковій перспективі, оскільки ця ініціатива відповідає сучасним глобальним геополітичним та енергетичним викликам. Зростаюча фрагментація світового енергетичного ринку, прагнення Європейського Союзу до диверсифікації джерел постачання газу та зменшення залежності від окремих постачальників створюють сприятливе середовище для реалізації турецької стратегії.

Для ЄС розвиток газового хабу в Туреччині відкриває можливість часткового покриття власних енергетичних потреб шляхом укладання довгострокових і взаємовигідних контрактів на постачання газу через Південний газовий коридор до країн Південної та Східної Європи. Для країн Близького Сходу та Азербайджану Туреччина виступає привабливим партнером, здатним закуповувати значні обсяги природного газу, забезпечувати його стандартизацію та перепродаж відповідно до регуляторних вимог і норм енергетичного ринку ЄС.

Для самої Туреччини формування газового хабу є інструментом економічного зростання та розвитку енергетичної інфраструктури за умови стабільного попиту на транзит і торгівлю газом. Водночас це створює політично значущий важіль впливу як на держави-експортери (зокрема США, Азербайджан і країни Близького Сходу), так і на країни ЄС, які

імпортують газ через турецьку територію, посилюючи регіональну та потенційно глобальну роль Анкари в енергетичній архітектурі.

Отже, питання розвитку енергетичного хабу не є окремим елементом політики Туреччини, воно тісно вплетене в загальну зовнішньополітичну стратегію країни та займає вагомe місце серед пріоритетних напрямів, які країна розвиває в рамках своєї зовнішньополітичної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Shokri U. Geopolitics and aspirations for sustainability: Turkey's emergence as an energy hub. *Mediterranean Politics*. Wiley, 2025.
2. Tuyloglu Y. Turkey's balancing of renewables and security: A middle power in energy transition. *British International Studies Association (BISA), Environment and Climate Politics Working Group*, 2025.
3. Energy hub: A new door opens for Türkiye. *Daily Sabah*. 2025.
4. Çevik S. Turkey's reconciliation efforts in the Middle East: Ambitions and constraints in a changing regional order (SWP Research Paper 15). Berlin : Stiftung Wissenschaft und Politik (SWP), 2024.
5. Shahbazov F. Azerbaijan and Türkiye sign energy contract. *Jamestown Foundation*. 28 January 2026.
6. Stern J. Globalization and energy security (Vol. 3.1). ICAAP.
7. Bezen-Balamir C., Coşkun R. Turkey's role as a transit and energy hub. *Turkish Policy Quarterly*. 2025. Vol. 9. No. 2.
8. T.C. Dışişleri Bakanlığı. Belirsizlikler çağında kararlı ve güçlü Türk dış politikası: Dışişleri Bakanlığı'nın 2025 mali yılı bütçe teklifi'nin Plan ve Bütçe Komisyonu'na sunulması vesilesiyle hazırlanan kitapçık. Ankara : T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2024.

Turkey's energy geopolitics between the EU and the Middle East

Musiienko Viacheslav Ihorovych

Postgraduate Student
Taras Shevchenko National University
of Kyiv
Yurii Illienko str., 36/1, Kyiv, Ukraine
ORCID: 0009-0002-4523-935X

The relevance of the issue is linked to energy security, which has emerged as one of the new geopolitical challenges for states in the international arena. Countries that geographically perform a transit role have increasingly declared policies aimed at establishing energy hubs. Turkey, as one of these states, has likewise set the objective of becoming an energy hub. To achieve this goal, in addition to upgrading and expanding its energy infrastructure, it has actively employed foreign policy instruments to create a favorable external environment conducive to fulfilling this ambition.

The purpose of this article is to examine the transformation of Turkey's foreign policy approaches toward the European Union and the Middle East in the context of developing an energy hub as a tool for strengthening its regional and global influence. The study pays particular attention to identifying the role of the energy factor as a component of the country's foreign policy toolkit, as well as analyzing Turkey's use of energy diplomacy, balancing strategies, and multi-vector foreign policy in its interactions with key actors in these regions. Methods: The research employs a range of general scientific and specialized methods. The following approaches were applied: content analysis, case study, a systemic approach, and the historical-genetic method. Content analysis made it possible to examine and compare how the objective of establishing an energy hub has been transformed and reflected in Turkey's foreign policy strategies across different periods and what role this issue currently plays. The case study method enabled an analysis of how Turkey applied a unique foreign policy toolkit in relation to each country or group of countries in order to maximize benefits within the framework of its strategic objectives. The systemic approach allows for the systematization of accumulated information regarding Turkey's energy and foreign policies, while the historical-genetic method made it possible to trace the dynamics of changes in the formation of Turkey's foreign policy under the growing importance of the energy component.

Key words: Turkey's foreign policy, energy security, EU, Middle East, TAP, TANAP, Vertical Gas Corridor, international relations.

Дата першого надходження статті до видання: 12.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 16.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 27.04.2026